

The Image Made of Iran in the Educational Resources of the Soviet Union and the Russian Federation

Mohana Seyed Aghaei Rezaei

Assistant Professor, Russian Language Department, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, University of Mazandaran

Mohammad Kazem Shojaei¹

Ph.D. in Regional Studies, Faculty of Law and Political Science,
University of Tehran

(Date received: 23 August 2022 - Date approved: 17 January 2023)

Abstract

Introduction: Relations between Iran and Russia have a long history. The relationship between the people living in the regions known today as the Russian Federation and the Iranians goes back thousands of years. But it was in the last two hundred years that the relations between the two sides reached their peak. In tsarist Russia, geopolitics and Russia's desire to develop its territory in the south was the most important factor in bilateral relations. With the rise of the Soviet Union, the ideological element was also added to this trend. The Soviet Union considered Iran as one of the countries leaning towards the West and based on this, it adjusted its foreign policy toward Iran. As a result of this historical relationship, different images of Russia have been constructed in the minds of Iranian elites and ordinary people. Many works have been written in Iran about the history of Iran and Soviet / Russian relations, and there is a lot of information about the image of Russians by Iranians. However, Iranian researchers have not paid much attention to the image and position of Iran in the Soviet Union/Russia. This is despite the fact that, according to constructivists, the identity of players of the international system has a vital role in their relations. They believe, identity is a relational phenomenon. This means that regardless of the image that each actor has of himself, the image of other actors will also be of great importance in determining bilateral relations.

There are different ways to identify the constructed image of a country in other countries. One of the best sources is to check educational resources.

1. E-mail: m.rezaie@umz.ac.ir (Corresponding Author)

Especially in the Soviet Union, which had a very ideological view of education, examining educational sources can be very useful. Based on this and considering the significant identity changes that occurred with the collapse of the Soviet Union, it is expected that the constructed image of Iran in the educational resources of the Soviet Union/ Russian Federation has faced significant changes.

Accordingly, in this article, we examine the image of Iran in the Soviet Union/Russian Federation and determine the impact of identity changes that occurred in Iran and Russia on this image. In this regard, in qualitative research, using the case study method, we examine the constructed image of Iran in history textbooks in the Soviet Union and the Russian Federation .

Research Question: During the last one-hundred years, what image of Iran has been created in Russia and how have the developments of the two countries affected it?

Research Hypothesis: In the past one-hundred years, a marginal image of Iran has been constructed in Russia, and despite the identity changes that have occurred in Iran and Russia, there has been no change in this constructed image.

Methodology (and theoretical framework if there are): According to constructivists, the identity of players has a vital role in forming relationships between them. Constructivists consider identity a relational and variable phenomenon formed in different periods. Another essential characteristic of identity, according to them, is that it is relational. In this sense, regardless of each player's image of themselves, the image that other players make of them also plays a vital role in defining their identity. In this regard, by using the theory of constructivism, we will try to identify the constructed image of Iran in Russia and open a path to identify the effect of this constructed image on the relations between the two countries.

This article is the result of qualitative research. We use the case study method to conduct this research. A case study analyzes a specific research plan and examines a problem. Its purpose is to use the available information to predict future trends. Considering that the main sources of our research were the textbooks of the Soviet Union/Russian Federation, we have used the thematic analysis method to conduct our research.

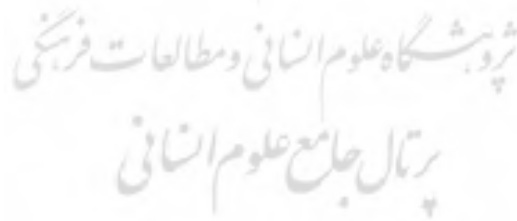
Results and Discussion: Based on the information obtained, we concluded that the image of Iran in the Soviet Union/Russian Federation is marginal and unimportant. The identity changes in both countries have not changed this image.

Conclusion: The study of the history of relations between Iran and Russia highlights two important features: first, the disconnection and instability of

bilateral relations; Second, the dependence of these relations on the position of two countries, especially Russia, in the international system. Another critical point revealed in this article's result is that despite the changes in both countries in the last 100 years, there has been no significant change in the mentality of Russians towards Iran. Based on the travelogues of Russian travelers and textbooks of the era of the Soviet Union and the Russian Federation, it can be said that relations with Iran were not very important for the Russians. In addition, the Russians' narrative of the relations between the two countries is distorted and different from the Iranians' narrative of history. Another noteworthy point is the lack of attention from Russian history education sources to the occurrence of the Islamic Revolution and the fundamental changes that took place in the Islamic Republic of Iran.

As a result, considering the demarcations formed by the decision-makers of the Islamic Republic in recent years in the "Looking to the East" policy and expanding relations with Russia, it is appropriate to take measures to portray Iran more accurately in Russian society. With the creation of a more accurate image of Iran in Russia, we can hope for the expansion of mutual relations and more cultural exchanges and strengthen bilateral relations.

Keywords: Identity, Constructivism, History, Education, Soviet Union, Russia, Iran

تصویر برساخته از ایران در منابع آموزشی اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه

مهنا سیدآقایی رضایی

استادیار گروه زبان روسی دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه مازندران

محمدکاظم شجاعی^۱

دکتری مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۷)

چکیده

ایران در طول تاریخ روابط خارجی گسترده و پرفرازونشینی با روسیه داشته است. این رابطه در دو بیست سال گذشته به یکی از مهم‌ترین روابط خارجی ایران تبدیل شده و به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر سرنوشت ایران تأثیر گذاشته است. در نتیجه این رابطه، تصویرهای مختلفی از روسیه در ذهن نخبگان و مردم عادی ایران برساخته شده است. در زبان فارسی آثار زیادی درباره نقش روسیه و اتحاد شوروی در تاریخ ایران نوشته شده است. در حالی که پژوهشگران ایرانی توجه چندانی به تصویر و جایگاه ایران در روسیه نداشته‌اند. در این مقاله به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که چه تصویری از ایران در اتحاد شوروی و روسیه وجود داشته و دارد و تحولات رخ داده در دو کشور چه تأثیری بر آن داشته است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که با وجود رخ دادن تغییرهای مهم هویتی در هر دو کشور روسیه و ایران، تغییری در تصویر برساخته از ایران در منابع آموزشی روسیه ایجاد نشده است. با استفاده از روش مطالعه موردی و تحلیل مضمون منابع آموزشی تاریخ در مدرسه‌های اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه، تلاش می‌کنیم به درک روشن‌تری از جایگاه و تصویر ایران در ذهن همسایه شمالی دست یابیم. نتیجه تحلیل منابع، نشان می‌دهد که با وجود شکل گرفتن تغییرهای بنیادین هویتی در هر دو کشور روسیه و ایران، در تصویر برساخته از ایران در روسیه تغییر چندانی رخ نداده و ایران همواره در جایگاهی حاشیه‌ای و کم‌اهمیت قرار داشته است.

واژگان اصلی: ایران، اتحاد شوروی، آموزش تاریخ، برساخته‌گرایی، روسیه، هویت.

۱. نویسنده مسئول: m.rezaie@umz.ac.ir

مقدمه

تاریخ روسیه را می‌توان حداقل به سه دوره تقسیم کرد: ابتدا دوران روسیه تزاری؛ دوم، دوران اتحاد شوروی و سوم، دوران فدراسیون روسیه. در هر کدام از این دوره‌ها بسته به اوضاع داخلی و جایگاه بین‌المللی روسیه، جایگاه ایران در روابط خارجی این کشور تغییر کرده است. در دوران روسیه تزاری این کشور در جریان تعریف جایگاه خود در نظام بین‌الملل و نیز رقابت با کشورهای غربی، ایران را عرصه‌ای برای خودنمایی در برابر این قدرت‌ها و به چالش کشیدن آن‌ها می‌دانست. اوج این رقابت‌ها در قرن نوزدهم و در جریان رقابت روسیه با بریتانیا رخ داد که در ادبیات موجود به نام «بازی بزرگ» مشهور شد. اوج رویارویی ایران و روسیه نیز در همین دوران رقم خورد که منجر به ازدست‌رفتن بخش‌های بزرگی از قلمروی تاریخی ایران در آسیای مرکزی و قفقاز شد.

در دوران اتحاد شوروی، ایران در کنار دیگر ملت‌های غیر کمونیست آسیایی به نمادی برای تعریف «دیگری» عقب مانده در برابر شهروندان شوروی تبدیل شد. در این دوران نیز، در جریان جنگ جهانی دوم و تصرف قلمروی ایران توسط نیروهای متفق، اتحاد شوروی نقش پررنگی بازی کرد و ترک‌نکردن خاک ایران پس از پایان جنگ، نشانه‌ای از سیاست اتحاد شوروی در ایران در جریان رقابتش با قدرت‌های غربی بود. حمایت از حزب توده و نقش‌آفرینی این حزب در دوران مبارزه‌های ایرانیان برای ملی‌کردن صنعت نفت، یکی دیگر از جلوه‌های حضور اتحاد شوروی در سیاست ایران بود. سرانجام در دوران پس از فروپاشی اتحاد شوروی و تولد فدراسیون روسیه که به تقویت نگاه غرب‌گرا در سال‌های نخستین پس از فروپاشی منجر شد، ایران به‌عنوان یکی از کشورهای «غیرغربی» در حاشیه روابط خارجی روسیه قرار گرفت.

با توجه به این تحول‌ها هویتی رخ داده در روسیه و در چارچوب نظریه برساخته‌گرایی، طبیعی است که تصویر ایران در ذهنیت همسایه شمالی‌اش دست‌خوش تغییرهای قابل توجهی شده باشد. ابزارهای گوناگونی برای بررسی تصویر برساخته از ایران در روسیه وجود دارد، یکی از بهترین و گویاترین منابع که به‌خوبی می‌تواند دیدگاه حکمرانان سیاسی کشورها را نسبت به مسائل جهان اطراف نشان دهد، منابع درسی و به‌ویژه کتاب‌های آموزشی درس تاریخ در مدرسه‌ها است. کتاب‌های آموزشی درس تاریخ را می‌توان چکیده‌ای از دیدگاه دستگاه سیاسی حاکم بر اتحاد شوروی یا روسیه دانست و با کمک آن از جایگاه و اهمیت ایران در دوره‌های مختلف تاریخ این سرزمین آگاه شد.

پیشینه پژوهش

همان‌گونه که در مقدمه آمد، روابط ایران و روسیه در کتاب‌ها و پژوهش‌های زیادی بررسی شده است. بیشتر این آثار به ابعاد مختلف روابط دو طرف و تأثیر این روابط بر سیاست، جامعه، اقتصاد و فرهنگ دو کشور می‌پردازد، ولی در روسیه توجه چندانی به تصویر ایران نشده است. دست‌کم در آثار نوشته‌شده به زبان فارسی نمونه در خور توجهی در ارتباط با این موضوع به چشم نمی‌خورد. با این حال، با جست‌جو در منابع روسی و انگلیسی می‌توان اطلاعات ارزشمندی در این زمینه به دست آورد. به باور ما، بهترین منبع برای ارزیابی تصویر برساخته از ایران در روسیه، مطالعه کتاب‌های آموزشی درس تاریخ در مدرسه‌های روسیه یا اتحاد شوروی است. به این دلیل که هم در دوران اتحاد شوروی و هم در دوران فدراسیون روسیه، آموزش در انحصار دولت قرار داشته است، ذهنیت حکمرانان اتحاد شوروی و روسیه پیرامون ایران آشکارا در منابع آموزشی منعکس شده است.

رشیدی (۲۰۱۵) در مقاله «بازشناسی خود و دیگری در جریان‌های فکری و بنیادهای سیاست خارجی روسیه» سیر تاریخی شکل‌گیری جایگاه «دیگری» و نقش آن را در بنیادهای سیاست خارجی این کشور بررسی کرده است. در این مقاله در نگاهی تاریخی با مسیر شکل‌گیری و برساخته شدن مفهوم «دیگری» نزد متفکران روس آشنا می‌شویم. با وجود اینکه براساس این مقاله با گذشت زمان، متفکران روس رویکردی دیالکتیکی را با «دیگری» در پیش گرفته و لزوم شناخت آن را پذیرفته‌اند، این رویکرد را نمی‌توان در رویارویی روس‌ها با ایران دید.

متی و آندریوا (۲۰۱۹) در کتاب «روس‌ها در ایران، دیپلماسی و قدرت در عصر قاجار و پس از آن» در مجموعه مقاله‌هایی در مورد حضور روسیه در ایران از دوران قاجار تا جنگ جهانی دوم از بعدهای مختلف رویارویی روس‌ها و ایرانیان با یکدیگر تصویر روشنی می‌دهند. در نتیجه، خواننده با رویکرد نظامیان، دیپلمات‌ها و دیگر مقام‌های روس نسبت به ایرانیان آشنا می‌شود. جمال‌زاده (۲۰۰۵) در کتاب «تاریخ روابط روس و ایران» به اطلاعات بسیار مهمی از تاریخ روابط دو کشور اشاره کرده است که ما در این مقاله از آن استفاده کرده‌ایم. او در این کتاب به تاریخ ابتدایی شکل‌گیری روابط ایران و روسیه و فرازونشیب‌های این روابط توجه کرده است. با مطالعه این اثر می‌توان با ریشه‌های شکل‌گیری تصویر ایرانی‌ها و روس‌ها از یکدیگر آشنا شد.

کولایی (۱۹۹۷) در کتاب «اتحاد شوروی از تکوین تا فروپاشی» با نگاهی تاریخی، مرحله‌های مختلف حیات اتحاد شوروی را بررسی کرده است. در این کتاب هم‌زمان با دنبال کردن دوران اتحاد شوروی، با سیاست‌های حزب کمونیست اتحاد شوروی با موضوع‌هایی مانند روابط خارجی و نفوذ ایدئولوژی در همه بخش‌های زندگی اجتماعی آشنا

می‌شویم. متیوس (۱۹۸۲) در کتاب «آموزش در اتحاد شوروی، سیاست‌ها و نهادها از استالین تا امروز» با نگاهی دقیق به موضوع آموزش در اتحاد شوروی و رویکرد حزب کمونیست شوروی، به این موضوع توجه دارد. در این کتاب به نقش ایدئولوژی کمونیسم در شکل‌گیری سیاست‌های آموزشی و نیز تأثیرپذیری آموزش از تحولات سیاسی حزب کمونیست شوروی پرداخته است. ولیزاده و کاظمی در مقاله «تأثیر مؤلفه‌های فرهنگ راهبردی بر روابط دوجانبه و منطقه‌ای ایران و روسیه» به اهمیت راهبرد فرهنگی در شکل‌گیری روابط دوجانبه روسیه و ایران پرداخته‌اند. آن‌ها معتقدند با وجود اهمیت عواملی مانند ژئوپلیتیک، انرژی، اسلام، عامل غرب و هدف‌ها و منافع منطقه‌ای و بین‌المللی در روابط ایران و روسیه، مؤلفه فرهنگ راهبردی مانع از شکل‌گیری الگوی تعامل پایدار و روابط راهبردی میان دو کشور شده است.

با وجود این، همان‌گونه که پیش‌تر آمد، بهترین منبع برای بررسی تصویر برساخته ایران در روسیه، مطالعه منابع آموزشی درس تاریخ در مدرسه‌های اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه است. در دوران اتحاد شوروی، حزب کمونیست توجه ویژه‌ای به آموزش داشت و تلاش می‌کرد با استفاده از منابع آموزشی، تصویر مورد نظر خود از جهان را به دانش‌آموزان بدهد. تأکید مقام‌های ارشد حزب کمونیست به موضوع آموزش، نشانه‌ای از این رویکرد است. بر این اساس، تغییر در روایت‌های تاریخی در دوره‌های مختلف حیات اتحاد شوروی، موضوع عجیبی نیست. در رابطه با منابع آموزشی تاریخ در مدرسه‌های اتحاد شوروی «جلد نخست کتاب تاریخ مدرن» برای پایه هشتم (۱۹۶۹)، کتاب «تاریخ شوروی در قرن نوزدهم» که برای آموزش آموزگاران تاریخ منتشر شد (۱۹۹۱)، کتاب «تاریخ شوروی برای پایه چهارم» (۱۹۶۱)، کتاب «تاریخ جهان جدید برای پایه دهم» (۱۹۸۱) که دوره زمانی جنگ جهانی دوم تا دهه ۱۹۸۰ را در بر می‌گیرد و «تاریخ شوروی برای پایه دهم» (۱۹۵۲) را بررسی کرده‌ایم.

در دوران پس از اتحاد شوروی نیز، با توجه به باقی‌ماندن انحصار آموزش در اختیار دولت فدراسیون روسیه، می‌توان منابع آموزشی را بازتاب دیدگاه مقام‌های رسمی دانست. در نتیجه، کتاب «تاریخ روسیه برای پایه هشتم» (۲۰۱۵)، «کتاب تاریخ روسیه برای پایه نهم» (۱۹۹۵)، جلد دوم کتاب «تاریخ روسیه برای پایه دهم» (۲۰۱۶)، کتاب «روسیه در قرن بیستم برای پایه‌های دهم و یازدهم» (۱۹۹۷)، جلد دوم کتاب «تاریخ قرن بیستم و بیست‌ویکم برای پایه یازدهم» (۲۰۱۶)، کتاب «روسیه در قرن بیستم برای پایه دهم و یازدهم» (۱۹۹۷) و جلد دوم کتاب «تاریخ قرن بیستم و بیست‌ویکم برای پایه یازدهم» (۲۰۱۶) را بررسی و تحلیل مضمون کرده‌ایم.

در این زمینه و با توجه به تاریخ روابط ایران و روسیه تلاش کردیم با گردآوری کتاب‌های آموزشی تاریخ، دو دوره مهم تاریخی از روابط ایران و روسیه را بررسی کنیم: نخست قرن نوزدهم و جنگ‌های ایران و روسیه در قفقاز جنوبی و سرانجام بستن قراردادهای گلستان و

ترکمنچای که به جدایی بخش‌های بزرگی از قلمرو ایران و پیوستن آن‌ها به روسیه منجر شد و دوم دوران جنگ جهانی دوم، اشغال ایران به دست نیروهای متفقین و در ادامه ترک‌نکردن ایران از سوی نیروهای اتحاد شوروی و حمایت از نیروهای جدایی‌طلب در آذربایجان و مهاباد. در این چارچوب تلاش کردیم با شناسایی منابع قابل استفاده در زمینه تصویر ایران در روسیه، تصویر برساخته از ایران در منابع آموزشی تاریخ در مدرسه‌های اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه را گردآوری و مطالعه کنیم.

چارچوب نظری و روش پژوهش

به باور برساخته‌گرایان، منابع غیرمادی قدرت، مانند هویت، منافع و رفتار کنشگران در کنار منابع مادی قدرت مانند نیروی نظامی و اقتصادی، نقش مهمی در چگونگی شکل‌گیری روابط بین کنشگران در عرصه روابط بین‌الملل دارد. آن‌ها بر این باورند که هویت پدیده‌ای رابطه‌ای و متغیر است که در دوره‌های مختلف و در تأثیر اوضاع بیرونی شکل می‌گیرد (Rumelili, 2003: 8). به باور آن‌ها هویت نه پدیده‌ای ثابت و تغییرناپذیر، که پدیده‌ای پیوسته در حال تغییر، انعطاف‌پذیر و متغیر است که در تأثیر رویدادهای داخلی و بین‌المللی قرار دارد. بر این اساس، هویت کنشگران عرصه روابط بین‌الملل، منافع آن‌ها را شکل می‌دهد و این منافع در مرحله بعد رفتارشان را تعیین می‌کند (Zehfuss, 2002: 3).

در نتیجه، می‌توان ادعا کرد بزرگ‌ترین عامل فروپاشی اتحاد شوروی، همین تغییر در تعریف حکمرانان اتحاد شوروی از هویت خود و دیگر کنشگران بود. از میانه دهه ۱۹۸۰ و با روی کار آمدن گورباچف، مفاهیم جدیدی مانند خانه مشترک اروپایی، خلع سلاح هسته‌ای، پرسترویکا و گلاس‌نوست وارد ادبیات حکمرانان اتحاد شوروی شد. در نتیجه همین تغییرهای هویتی بود که اتحاد شوروی تلاش کرد تصویر خود را در جهان تغییر دهد و به جای به چالش کشیدن نظم موجود به دنبال همکاری برای بهبود روابط شرق با غرب باشد. سرانجام فروپاشی اتحاد شوروی و جایگزین شدن فدراسیون روسیه بیش از هر چیز یک تغییر هویتی بود. فدراسیون روسیه، دست‌کم در نخستین سال‌های پس از فروپاشی اتحاد شوروی، کوشید جایگاه خود را در بین کشورهای غربی بازسازی کند و به بخشی از جامعه جهانی تبدیل شود. هم‌زمان با انقلاب اسلامی، شاهد تغییرهای هویتی بنیادینی نیز در ایران بودیم. در نتیجه انقلاب اسلامی، ایران از کشوری در مدار جهان غرب که با پیروی از سیاست‌های هوادار نوسازی غربی خواستار وضع موجود بود، به کشوری دینی تبدیل شد که با نگاه ایدئولوژیک و انقلابی خود خواستار برهم‌زدن نظم موجود در نظام بین‌الملل است. بنابراین با توجه به تغییرهای ایجادشده در هویت اتحاد شوروی و روسیه، تصویری جدیدی از روسیه و دیگر کنشگران روابط بین‌الملل ایجاد شد؛ در نتیجه، تغییر تصویر ایران در این کشور عجیب نخواهد

بود. در این نوشتار به دنبال یافتن پاسخ این پرسش هستیم که در یک سده گذشته چه تصویری از ایران در روسیه وجود داشته است و تغییرهای هویتی ایجادشده در دو کشور ایران و روسیه چه تغییری در این تصویر به وجود آورده است؟

این نوشتار نتیجه پژوهشی کیفی است و برای انجام آن از روش مطالعه موردی استفاده کرده‌ایم. مطالعه موردی، هم برای تجزیه و تحلیل و هم برای انجام پژوهشی ویژه و بررسی یک مشکل به کار می‌رود. مطالعه موردی، یک فرد، مکان، رویداد یا پدیده را بررسی می‌کند. هدف آن استفاده از اطلاعات موجود برای پیش‌بینی روندهای آینده است. مطالعه موردی به‌طور معمول یک موضوع تجزیه و تحلیل را بررسی می‌کند، اما از آن می‌توان به‌عنوان پژوهشی مقایسه‌ای برای نمایش روابط بین دو یا چند موضوع هم استفاده کرد. از روش‌های استفاده‌شده برای مطالعه موردی می‌توان از یک الگوی پژوهشی کمی، کیفی یا ترکیبی بهره برد (Mills et.al, 2010). ما با توجه به موضوع و منابع استفاده‌شده نوشتار در چارچوب روش مطالعه موردی از روش تحلیل مضمون بهره برده‌ایم.

تحلیل مضمون شیوه‌ای در روش پژوهش کیفی است که بر شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوی معانی داده‌های کیفی تمرکز دارد. مضمون عنصر اصلی در این روش است. مضمون‌ها پرازش‌ترین واحدهایی هستند که در تجزیه و تحلیل محتوا باید مدنظر قرار گیرند و منظور از مضامین، معنای خاصی است که از یک کلمه یا جمله یا بند برگرفته می‌شود. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. تحلیل مضمون، فقط روش کیفی خاصی نیست، بلکه فرایندی است که می‌تواند در بیشتر روش‌های کیفی به کار رود (Kiger and Varpio, 2020: 3). در این نوشتار می‌کوشیم با استفاده از روشی ترکیبی و مطالعه منابع آموزشی تاریخ در مدرسه‌های اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه، تصویر برساخته از ایران در منابع آموزشی اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه و روند تحولات آن را در کنار تحولات اجتماعی و سیاسی رخ داده در این کشور بررسی کنیم.

تصویر برساخته از ایران در منابع آموزشی اتحاد شوروی

ویژگی اصلی نظام حکمرانی در اتحاد شوروی تمرکزگرایی بود. اتحاد شوروی بر اساس برتری کامل حزب کمونیست بنا نهاده شد. حزب کمونیست نیز اساس کار خود را پیاده‌سازی ایدئولوژی مارکسیسم قرار داده بود. بر این اساس، دولت به‌طور کلی و حزب به‌طور اختصاصی قدرت را به‌طور کامل در کشور در اختیار داشت و همه تصمیم‌ها و سیاست‌ها به‌طور متمرکز در حزب کمونیست اتحاد شوروی گرفته می‌شد (Koolae, 1998: 12).

هم‌زمان، حزب کمونیست اتحاد شوروی، مدرسه‌ها را بهترین مکان برای انتقال دیدگاه‌های ایدئولوژیک خود به نسل‌های آینده می‌دانست. استالین بر این باور بود که آموزش مانند اسلحه است. اثربخشی آن به این بسته است که در دست چه کسی باشد و به‌سوی چه کسی نشانه گرفته شده باشد (Counts, 1949: 195).

در میان همهٔ درس‌ها، تاریخ برای کمونیست‌ها اهمیت ویژه‌ای داشت، زیرا مارکس، انگلس و لنین به‌عنوان نظریه‌پردازان اصلی نظام ایدئولوژیک اتحاد شوروی به تاریخ توجه ویژه داشتند. برای بلشویک‌ها آموزش تاریخ چنان اهمیت زیادی داشت که در جریان هشتمین کنگرهٔ حزب کمونیست در سال ۱۹۱۹ چنین تصویب شد: «تاریخ از چشم‌اندازی علمی و سوسیالیستی و با تأکید بر انقلاب کبیر روسیه» در کنار قانون اساسی شوروی در مدرسه‌ها تدریس شود. بنابراین دستور نوشتن هرچه سریع‌تر کتاب‌های جدید تاریخ داده شد (Dorotich, 1964: 90). بلشویک‌ها در دههٔ ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۰ تلاش کردند در جریان «انقلاب فرهنگی» هم‌زمان با بازتعریف نقش مدرسه‌ها و نظام آموزشی، آن‌ها را به‌طور کامل در خدمت آموزش ایدئولوژی کمونیسم به نسل‌های بعدی قرار دهند (Shamsutdinova et al, 2017: 75). بلشویک‌ها بیش از هر چیزی بر اهمیت علوم انسانی و آموزش آن به دانش‌آموزان تأکید داشتند. در جهت دستیابی به این هدف فرمانی در سال ۱۹۳۱ صادر شد که خواستار تقدم آموزش درس‌های علوم انسانی مانند زبان، تاریخ و جغرافیا بر درس‌های فنی بود (Matthews, 1982: 5).

با این حال، موضوع نوشتن کتاب‌های تاریخ برای مدرسه‌ها تا دههٔ ۱۹۳۰ و روی کار آمدن استالین به نتیجه نرسید. سرانجام در سال ۱۹۳۳ دستوری در مورد محتوای کتاب‌های آموزش تاریخ داده شد: «کتاب‌های درس تاریخ باید شامل مهم‌ترین اطلاعات دربارهٔ فرهنگ‌های ملی اتحاد شوروی، ادبیات، هنر، توسعهٔ تاریخی و مطالعات منطقه‌ای اتحاد شوروی (ویژگی‌های طبیعی، صنعت، کشاورزی، تحولات اجتماعی اقتصادی) باشد» (Dorotich, 1964: 106). بنابراین در نظام شوروی، تاریخ‌نگاران به‌طور کل و نویسندگان کتاب‌های تاریخ مدرسه‌ها به‌ویژه به‌جای روایت بی‌طرفانهٔ حقایق تاریخی، با نگاهی گزینشی رویدادها را گلچین کرده و بر اساس اصول شوروی تفسیر می‌کردند. به تاریخ‌نگاران و آموزگاران تاریخ مأموریت مهمی سپرده شده بود. آن‌ها موظف بودند شهروندان اتحاد شوروی را از «مرداب» عصر تزاری بیرون بکشند (Slezkine, 1992: 59).

موضوع آموزش تاریخ به حدی مهم بود که در سال ۱۹۳۴ استالین خود به آن پرداخت و در کنگرهٔ هفدهم حزب کمونیست اعلام کرد: «علوم تاریخی باید به یکی از مهم‌ترین و از نظر سیاسی به‌روزترین و فعال‌ترین جلسه‌های کار نظری حزب تبدیل شده و هدف‌های کنگره را برآورده سازد». در نتیجه، جنبش بزرگی برای بازنویسی کتاب‌های تاریخ و شیوه‌های آموزش

آن ایجاد شد. هدف این جنبش جدید، بازخوانی تاریخ به منظور نمایش این موضوع بود که «در گذشته ملت‌های مختلف چگونه زیرسلطه و ظلم نظام تزاری و فئودال‌ها قرار داشتند و با شکل‌گیری انقلاب پرولتاریایی چگونه در مسیر پیشرفت و توسعه قرار گرفته‌اند. وظیفه دیگر این کتاب‌ها ارائه تصویری از برخورد یکسان اتحاد شوروی با همه ملیت‌های عضو بود» (Gaworek, 1977: 56). از این رو، منابع آموزشی در مدرسه‌های اتحاد شوروی را می‌توان بازتاب ذهنیت مقام‌های رسمی حزب کمونیست شوروی به‌شمار آورد. در این چارچوب، ایران در کنار دیگر کشورهای آسیایی خارج از گروه‌بندی شرق، نماد تحجر، تصلب، عقب‌ماندگی و گیرافتادن در تاریخ معرفی شد. ایران مانند دیگر ملت‌های مسلمان آسیا و خاورمیانه در پله‌های پایین توسعه متوقف‌شده و از قطار پیشرفت سوسیالیسم بازمانده بود.

با توجه به اینکه بیشترین رویارویی ایران با روسیه در قرن نوزدهم و رویارویی ایران با اتحاد شوروی در دوران جنگ جهانی دوم و پس از آن رخ داد، این دو دوره را در کتاب‌های تاریخ دوران اتحاد شوروی بررسی می‌کنیم تا به برداشت روشن‌تری از ذهنیت روس‌ها درباره ایران دست یابیم. در جلد نخست کتاب تاریخ جدید که در سال ۱۹۶۹ برای پایه هشتم نوشته شده بود، به تاریخ روسیه و اتحاد شوروی از قرن هفدهم تا قرن بیستم توجه داشت. در این کتاب که به دوره تاریخی سال‌های ۱۶۷۰ تا ۱۸۷۰ می‌پردازد و از نظر زمانی شامل جنگ‌های ایران و روسیه در قفقاز می‌شود، تنها یک بار به نام ایران اشاره شده، آن هم در رابطه با سیاست‌های استعماری بریتانیا در منطقه و کوچک‌ترین اشاره‌ای به پیشینه رابطه روسیه با ایران نشده است (Efimov, 1969: 321). بی‌توجهی نویسندگان کتاب به رویارویی روسیه تزاری با ایران در آسیای مرکزی و قفقاز اهمیت بسیار زیادی دارد. دلیل این بی‌توجهی را می‌توان بی‌علاقگی حزب کمونیست اتحاد شوروی به بازخوانی سیاست‌های استعماری روسیه تزاری در برخورد با ملت‌های همسایه دانست.

در کتاب تاریخ شوروی در قرن نوزدهم که برای تعلیم آموزگاران تاریخ در سال ۱۹۹۱ منتشر شد، به جنگ‌های ایران و روسیه در قفقاز اشاره شده است. با این حال، به باور مؤلفان کتاب، این جنگ نه حمله روسیه به قلمروی همسایه جنوبی خود، که انقلاب مردم منطقه برای رهایی از ستم حکومت عقب‌مانده ایران معرفی شده است. در این چارچوب، روسیه در قالب یک نیروی حامی حق تعیین سرنوشت مردم منطقه تصویر شده است. در این کتاب به‌جای جنگ ایران و روسیه از عبارت‌هایی مانند پیوستن خلق قفقاز به روسیه استفاده شده است و بدون اشاره به جزئیات این جنگ‌ها، فقط به بندهای قرارداد ترکمنچای توجه شده است. بر این اساس، مردم این منطقه در برابر ظلم و ستمی که حکومت ایران بر آنان روا می‌داشت، به پا خاستند و خواستار پیوستن به روسیه شدند. در نتیجه، روسیه با حمایت از این «جنبش‌های خلق قفقاز» مردم قفقاز را از ظلم ایرانیان نجات داد (Epifanov, 1991: 156).

در کتاب «تاریخ شوروی برای پایه چهارم» که در سال ۱۹۶۱ نوشته شد و به تاریخ روسیه و اتحاد شوروی از دوران باستان تا سال ۱۹۶۰ پرداخت، ده بار نام ایران آمده است. در این کتاب، ایران در کنار عثمانی قدرتی متجاوز در قفقاز جنوبی معرفی شده است که در قرن هجدهم با حمله به گرجستان جنایت‌های زیادی علیه مردم آن مرتکب شد. نکته جالب در این کتاب این است که هیچ اشاره مستقیمی به جنگ‌های ایران و روسیه در قرن نوزدهم و نقش اتحاد شوروی در انقلاب مشروطه یا اشغال ایران در جنگ جهانی دوم نشده است (Aleksiev and Kartsov, 1961). بی‌توجهی مشخص به رویارویی روسیه تزاری با ایران و نقش اتحاد شوروی در ایران پس از جنگ جهانی دوم، در این کتاب قابل توجه است. به نظر می‌رسد تلاش برای پاک کردن پیشینه استعماری روسیه تزاری را باید در چارچوب سیاست‌های هویتی اتحاد شوروی جست‌وجو کرد که در دوران جنگ جهانی و بعد از آن ایجاد شد و به دنبال ستایش از ملت روس به عنوان برادر بزرگ‌تر دیگر ملت‌های ساکن اتحاد شوروی بود.

یکی دیگر از نقاط عطف در روابط ایران با همسایه شمالی‌اش، دوران جنگ جهانی دوم و اشغال ایران توسط نیروهای بریتانیا و اتحاد شوروی با هدف شکست آلمان نازی بود. با توجه به اهمیت این موضوع و پیامدهای قابل توجه حضور اتحاد شوروی در ایران، نگرش نویسندگان کتاب‌های درسی اتحاد شوروی به این دوره تاریخی نیز بررسی شد. ویژگی مشترک کتاب‌هایی که این دوران را شرح داده‌اند، کم‌توجهی به رویدادهای پیش‌آمده در ایران است. در کتاب «تاریخ جهان جدید» برای دانش‌آموزان پایه دهم که دوره زمانی جنگ جهانی دوم تا دهه ۱۹۸۰ را شامل می‌شود، به نقش و اهمیت ایران در جهان در دوران جنگ جهانی دوم و پس از آن به‌طور جدی اشاره‌ای نشده است. در حالی که برای هر کدام از کشورهای خاورمیانه مانند سوریه، عراق، یمن، مصر، الجزایر و برخی کشورهای آسیایی مانند هند، ژاپن و اندونزی بخش مجزایی در نظر گرفته شده است. در این کتاب در بخش خیزش آزادی‌بخش ملی خلق‌های آسیا و آمریکا، تجربه‌های این سرزمین‌ها بیان می‌شود، اما از ایران به‌علت نزدیکی‌اش به جهان غرب نامی به چشم نمی‌خورد. در این کتاب، ایران به‌عنوان کشور عقب‌مانده خاورمیانه‌ای معرفی می‌شود (Afonin et al. 1983). در حالی که در همین دوره تاریخی ملت ایران تجربه مبارزه برای ملی‌شدن صنعت نفت را از سر می‌گذراند. در کتاب «تاریخ شوروی» برای پایه دهم که در سال ۱۹۵۲ نوشته شد و به تاریخ روسیه و شوروی از سال ۱۸۹۴ تا سال ۱۹۵۱ پرداخت، تنها یک بار به نام ایران اشاره شد و آن هم در رابطه با بستن پیمان تجاری بین اتحاد شوروی و ایران در سال ۱۹۲۷ بود. علاوه بر این، دو بار به نام تهران اشاره شد که به برگزاری کنفرانس تهران در میان اتحاد شوروی، ایالات متحده آمریکا و بریتانیا مربوط می‌شود (Penkratova, 1952). بی‌توجهی به نقش ایران در پیروزی بر آلمان نازی در جنگ جهانی دوم، اشغال این کشور توسط ارتش اتحاد شوروی و بریتانیا و تلاش

اتحاد شوروی برای تشکیل دولت‌های خودمختار در جمهوری آذربایجان و مهاباد در این کتاب درخور توجه است.

بر اساس بررسی تعدادی از کتاب‌های آموزشی تاریخ در دوران اتحاد شوروی، مشخص شد که در این منابع، روابط ایران و روسیه بسیار کم‌رنگ و کم‌اهمیت جلوه داده شده است. همچنین شاهد ارائه روایتی تحریف‌شده از روابط روسیه و ایران در دو دوره مهم از روابط دو طرف یعنی قرن نوزدهم و دوران جنگ جهانی دوم هستیم. مقایسه جایگاه و اهمیت ایران در کتاب‌های آموزشی تاریخ اتحاد شوروی با دیگر کشورهای منطقه و آسیا نشان می‌دهد که با توجه به قراردادن ایران در محور غرب و نیز شاید به دلیل نگرانی بالقوه مقام‌های حزب کمونیست اتحاد شوروی از آشنایی بیشتر اقوام مناطق جنوبی با میراث مشترک فرهنگی خود با ایران، نظام آموزشی اتحاد شوروی به‌طور هدفمند تلاش می‌کرد تصویری کم‌اهمیت و حاشیه‌ای از ایران به‌دست دهد.

تصویر برساخته از ایران در منابع آموزشی روسیه پساشوروی

فروپاشی اتحاد شوروی در سال ۱۹۹۱ بیش از هر چیز، نتیجه تحولی هویتی در این کشور بود. تعریف جدید حکمرانان اتحاد شوروی از هویت خود و دیگر کنشگران نظام بین‌الملل منجر شد که این کشور با کنار گذاشتن تدریجی رویکرد دشمنی آلود نسبت به غرب تلاش کند از جایگاه مخالف نظم موجود، به یکی از اعضای آن تغییر موضع دهد. در همین چارچوب، در حالی که در دوران اتحاد شوروی، نگاه به تاریخ بر اساس تعریف طبقاتی حزب کمونیست از جامعه سامان‌دهی می‌شد، فدراسیون روسیه چشم‌انداز تازه‌ای به جهان اطراف نشان داد. در نتیجه، در صورتی که حکمرانان اتحاد شوروی آموزش تاریخ را ابزاری برای شکل‌دادن به ذهنیت ایدئولوژیک نسل‌های آینده به‌شمار می‌آوردند و تلاش می‌کردند با ارائه روایت طبقاتی از تاریخ، دیدگاه نسل‌های بعدی را در مبارزه بین کمونیسم و سرمایه‌داری تثبیت کنند، دولت فدراسیون روسیه تلاش کرد با کنار گذاشتن روایت مارکسی-لنینی از تاریخ، نسل آینده را به‌عنوان شهروندان جهان غیرکمونیست شکل دهد. در نتیجه و با توجه به تغییرهای بنیادین رخ داده در نگاه سیاست‌گذاران آموزشی در روسیه، می‌توان انتظار داشت که تصویر ایران در روسیه پساشوروی نیز نسبت به دوران اتحاد شوروی با تغییرهایی همراه باشد. در این بخش با مطالعه تعدادی از کتاب‌های آموزش تاریخ در مدرسه‌های روسیه پساشوروی می‌خواهیم تصویر ارائه‌شده از ایران را در این منابع ارزیابی کنیم.

در این بخش، بنا بر روش پژوهش استفاده‌شده در نوشتار حاضر، دو دوره مهم از تاریخ روابط ایران و روسیه یعنی قرن نوزدهم و جنگ جهانی دوم را در کتاب‌های آموزشی تاریخ روسیه بررسی می‌کنیم. نکته درخور توجه در این منابع، تأکید نویسندگان بر عضویت روسیه

در جهان غرب است. در کتاب‌های تاریخ این دوره نیز جایگاه ایران در روابط خارجی روسیه بسیار کم‌رنگ جلوه داده شده است و دوره‌های مهم تاریخ بیش از یک‌صد سال اخیر ایران که با نقش‌آفرینی مستقیم روسیه یا اتحاد شوروی همراه بوده، مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. در کتاب «تاریخ روسیه» که در سال ۲۰۱۵ برای پایه هشتم نوشته و منتشر شد به تاریخ این کشور در قرن نوزدهم توجه شده است. در این کتاب نوزده بار نام ایران آمده است. در این دوره تاریخی، جنگ‌های ایران و روسیه در قفقاز مورد توجه قرار گرفت. نکته جالب توجه، رویکرد مشابهی است که در کتاب‌های تألیفی دوران شوروی و پسا شوروی نسبت به این دوره تاریخی در پیش گرفته شده است. در این کتاب می‌خوانیم که ایرانیان آغازگر جنگ‌های ایران و روسیه در قفقاز بودند و روسیه در تلاش برای حفظ منافع خود و دفاع از مردم منطقه در برابر هجوم ایرانیان، و نه به‌عنوان نیروی مهاجم وارد جنگ شد. همچنین در این کتاب ایرانیان مردمی عقب‌مانده معرفی شدند که با وجود داشتن ارتشی بزرگ‌تر در مقایسه با ارتش روسیه شکست خوردند. در ادامه، به نقش بریتانیا در ورود ایران به جنگ اشاره و اقدام‌های جنگ‌طلبانه ایران به پای حس رقابت‌طلبی و دسیسه‌چینی بریتانیا گذاشته شد (Danilov, et al., 2015: 13-16).

کتاب «تاریخ روسیه» که در سال ۱۹۹۵ برای پایه نهم نوشته شده است به بررسی تاریخ روسیه در قرن بیستم می‌پردازد. در این کتاب تنها چهار بار نام ایران آمده است و نقش ایران در جنگ جهانی دوم و استفاده از قلمروی این کشور برای تأمین تجهیزات مورد نیاز اتحاد شوروی برای شکست آلمان نازی بسیار کم‌رنگ جلوه داده شد و چندان به موضوع تداوم حضور نیروهای اتحاد شوروی در ایران پس از پایان جنگ و حمایتشان از جریان‌های جدایی طلب در تبریز و مهاباد پرداخته نشد. نویسندگان این کتاب تنها به این موضوع اشاره کرده‌اند که اتحاد شوروی زیر فشار قدرت‌های غربی مجبور به ترک ایران شد (Danilov et al., 1995: 194). در بخشی از این کتاب به کنفرانس تهران و اهمیت تصمیم‌های گرفته‌شده در آن در شکست آلمان نازی اشاره شد.

در جلد دوم کتاب «تاریخ روسیه» برای پایه دهم که در سال ۲۰۱۶ نوشته شد و رویدادهای تاریخی قرن نوزدهم را بررسی می‌کند، به تقریب به روابط روسیه و ایران در این دوره هیچ توجهی نشده است. نویسنده کتاب از بیان درگیری‌های قابل توجه و جنگ‌های روسیه و ایران در آسیای مرکزی و قفقاز در این دوران چشم‌پوشی و تنها یک‌جا به نام ایران اشاره کرده است: بستن قرارداد ترکمنچای بین روسیه و ایران (Danilov, 2016: 314)؛ در حالی که در همین دوره تاریخی شاهد جنگ‌های ایران و روسیه در قفقاز جنوبی و نیز بسته‌شدن قراردادهای گلستان و آخال میان ایران و روسیه بودیم، رویدادی که نفوذ سیاسی ایران در آسیای مرکزی را برای همیشه از بین برد.

در کتاب «روسیه در قرن بیستم» که در سال ۱۹۹۷ برای پایه دهم و یازدهم نوشته شد، هجده بار نام ایران آمده است. در این کتاب به قرارداد سال ۱۹۰۷ بین روسیه و بریتانیا (Levandovski, 1997: 44)، اشغال ایران توسط اتحاد شوروی و بریتانیا در جریان جنگ جهانی دوم و اراده استالین برای باقی نگاه داشتن نیروهای اتحاد شوروی در استان‌های شمالی به امید جداکردن این بخش‌ها از ایران اشاره شده است. سرانجام می‌خوانیم که در پی مخالفت شدید بریتانیا و آمریکا با حضور نیروهای اتحاد شوروی در ایران، استالین با وعده دریافت امتیاز نفت شمال، از ایران خارج شد و ترجیح داد از ورود به یک درگیری بی‌نتیجه با غرب خودداری کند (Levandovski, 1997: 148). با بررسی این کتاب به نکته درخور توجهی در روابط اتحاد شوروی با ایران دست یافتیم: حضور در ایران به‌خودی خود اصالت و اهمیت چندانی برای اتحاد شوروی نداشت. استالین در پی حفظ منافع شوروی در ایران بود تا از این راه بتواند در رقابت خود با کشورهای غربی در دوران پس از پایان جنگ جهانی دوم دست بالاتر را داشته باشد.

نکته بسیار با اهمیت دیگر، بی‌توجهی کتاب‌های آموزشی تاریخ روسیه به انقلاب اسلامی و تحولات ایران معاصر است. با وجود اینکه انقلاب اسلامی منجر به تغییر هویتی جدی در این سرزمین شد و ایران را از کشوری در مدار غرب به کشوری مخالف با نظم موجود در روابط بین‌الملل تبدیل کرد، کتاب‌های آموزشی تاریخ در مدرسه‌های روسیه توجه بایسته‌ای به این تحول هویتی بزرگ نداشته‌اند. در موارد معدودی هم که به انقلاب اسلامی و رویدادهای پس از آن پرداخته شد، بیش از هر چیز به جنبه مذهبی حکومت جمهوری اسلامی اشاره شد و نویسندگان منابع آموزشی روسیه تصویری منفی از ایران اسلامی نشان داده‌اند.

برای نمونه در جلد دوم کتاب «تاریخ قرن بیستم و بیست‌ویکم» برای پایه یازدهم که در سال ۲۰۱۶ منتشر شد، بیست بار نام ایران آمده است. در این کتاب به کنفرانس تهران (Danilov, et.al, 2016: 112) اشاره شده است. علاوه بر این، در بخش فهرست رویدادهای سال ۱۹۷۹ به رخداد انقلاب اسلامی توجه شده است. در این بخش می‌خوانیم که با رخداد انقلاب در سال ۱۹۷۹ اسلام‌گرایان تندرو در ایران قدرت را در دست گرفتند (Danilov, et.al, 2016:112). در این کتاب توجهی به رویدادهای پس از جنگ جهانی دوم، اشغال ایران از سوی متفقین، تداوم حضور نیروهای اتحاد شوروی در ایران و حمایت از نیروهای جدایی طلب در شمال غرب ایران نشده است.

نتیجه

پرسش اصلی نوشتار این است که در دوران اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه چه تصویری از ایران در ذهن روس‌ها شکل گرفته و تغییرهای هویتی ایجادشده در هر دو کشور چه تأثیری بر

این تصویر داشته است؟ روش انجام پژوهش مطالعه موردی با استفاده از تحلیل مضمون منابع آموزشی درس تاریخ در مدرسه‌های اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه بود. با هدف دقت بیشتر در جریان بررسی منابع، تلاش کردیم تصویر برساخته از ایران در دو دوره مهم تاریخ روابط دو کشور یعنی قرن نوزدهم و دوران جنگ جهانی دوم را بررسی کنیم.

مطالعه تاریخ روابط بین ایران و روسیه دو ویژگی مهم را برجسته می‌کند: نخست، گسستگی و ثبات نداشتن روابط دوجانبه؛ دوم، وابستگی این روابط به جایگاه دو کشور به‌ویژه روسیه در نظام بین‌الملل. نکته مهم دیگری که در نتیجه پژوهش این نوشتار مشخص شد اینکه با وجود تحول‌های رخ داده در روسیه در این دوره صد ساله، تغییر قابل توجهی در ذهنیت روس‌ها نسبت به ایران ایجاد نشده است. آنچه بررسی کتاب‌های درسی مدرسه‌های دوران اتحاد شوروی و فدراسیون روسیه نشان می‌دهد، کم‌اهمیتی روابط ایران و روسیه و ارائه روایتی یک‌جانبه از دخالت‌های روسیه در امور داخلی ایران است. از نگاه منابع آموزشی شوروی و روسیه، ایران کشوری کم‌اهمیت و عقب‌مانده است که مردم آن زیر سلطه نظام سیاسی ناکارآمد نتوانسته‌اند قابلیت‌های خود را شکوفا کنند. نویسندگان این منابع، ایران پس از انقلاب اسلامی را در سیطره اسلام‌گرایان افراطی می‌بینند و به دستاوردهایی که جمهوری اسلامی معتقد است در این دوران به دست آورده است، توجهی نشان ندادند.

در نتیجه شایسته است با توجه به رویکرد تصمیم‌سازان سیاست خارجی جمهوری اسلامی در سال‌های اخیر در قالب سیاست «نگاه به شرق» و تلاش‌های انجام شده برای گسترش روابط با روسیه، اقدام‌هایی برای تصویرسازی دقیق‌تر از ایران در جامعه روسیه و معرفی بهتر جمهوری اسلامی ایران برای نسل‌های آینده در این کشور انجام شود. انجام این کار پیش از هر چیز نیازمند تقویت کار علمی در این زمینه برای شناسایی تصویر برساخته از ایران در جامعه روسیه است. در کوتاه‌مدت حمایت از دانشجویان، تعریف برنامه‌های مبادله دانشجویی و استاد و نیز حمایت از طرح‌های پژوهشی می‌تواند در این زمینه مفید باشد. سرانجام پس از به دست آوردن شناخت کافی از تصویر برساخته از ایران در روسیه می‌توان در میان‌مدت و بلندمدت برنامه‌هایی را برای بازسازی و بهبود تصویر موجود از ایران در این کشور تعریف و اجرا کرد. با برساخته شدن تصویر دقیق‌تری از ایران در روسیه، می‌توان به گسترش روابط متقابل و داد و ستدهای فرهنگی بیشتر و تقویت دوستی‌های دوجانبه امیدوار بود.

References

- Afonin, Sergey, Yuri Girenko, Pavel Kuzmichev and Levin Genrikh (1983), **Recent History (1939-1982) Textbook for Grade 10** Available at: <https://sheba.spb.ru/shkola/ist10-new-1983.htm> (Accessed on: 01/05/2023) [in Russian].
- Alekseev, Sergey and Vladimir Kartsov (1961), **History of the USSR, Text Book for Grade 4**. Available at: <https://sovietime.ru/istoriya/istoriya-sssr-dlya-4-go-klasa-1961>, (Accessed on: 01/05/2023) [in Russian].

- Counts, George (1949), "Education Is a Weapon whose Effect Depends-' Educate for Democracy!" **The Phi Delta Kappan**, Vol. 30, No. 6: pp.194–223. Available at: <https://www.jstor.org/stable/20331788>, (Accessed on: 01/07/2023),
- Danilov, Alexandr and Ludmila Kosulina (1995), **History of Russia in 20th Century, Text Book for Grade 9**. Available at: <https://at.alleng.org/d/hist/hist159.htm>, (Accessed on: 01/07/2023) [in Russian].
- Danilov, Alexander and Ludmila Kosulina (2015), **History of Russia 19th Century, Textbook for Grade 8**. Available at: <https://pdf.11klasov.net/119-istoriya-rossii-xix-vek-uchebnik-dlya-8-klassa-danilov-aa-kosulina-lg.html> (Accessed on: 01/07/2023), [in Russian].
- Danilov, Dimitri and Alexander Prokorov (2016), **History from Ancient Times to the Middle of the XIX Century, Text Book for Grade 10 • Part 2**. Available at: <https://obuchalka.org/2016082490661/istoriya-s-drevneishih-vremen-doseredini-xix-veka-10-klass-chast-1-danilov-d-d-kuznecov-a-v-liseicev-d-v-petrovich-v-g-belichenko-d-u-2016.html>, (Accessed on: 01/07/2023) [in Russian]
- Danilov, Dimitri and Lena Kozik (2016), **History Mid. 19th - Early 21th Century, Text Book for Grade 11 Part 2**, Available at: <https://obuchalka.org/2016082590669/istoriya-seredina-xix-nachalo-xxi-veka-11-klass-chast-1-danilov-d-d-petrovich-v-g-belichenko-d-u-selinov-p-i-2016.html> (Accessed on: 01/05/2023) [in Russian].
- Dorotich, Daniel (1967), "A Turning Point in the Soviet School: The Seventeenth Party Congress and the Teaching of History." **History of Education Quarterly** Vol. 7, No. 3, pp. 295–311, (doi: 10.2307/367174).
- Efimov, Alexey (1969), **Modern History, PART I, 1650-1870. Text Book for Grade 8**, Available at: <https://sheba.spb.ru/shkola/istoria-08-nov-1969.htm> (Accessed on: 01/05/2023) [in Russian].
- Epifanov, Pyotr and Olga Epifanova (1991), **Reader on the History of the USSR, 19th Century**, Available at: <https://sheba.spb.ru/shkola/istor-hrestom-1991.htm>, (Accessed on: 01/05/2023) [in Russian].
- Gaworek, Norbert (1977), "Education, Ideology, and Politics: History in Soviet Primary and Secondary Schools." **The History Teacher** Vol. 11, No. 1, pp. 55–74. (doi:10.2307/492726). (Accessed on: 01/07/2023).
- Kiger, Michelle E. and Lara Varpio (2020), **Thematic Analysis of Qualitative Data: AMEE Guide No. 131**, Medical Teacher, pp.1-9. (doi: 10.1080/0142159X.2020.1755030). (Accessed on: 01/07/2023).
- Koolae, Elaheh (1998), **Soviet Union from Formation to Collapse**, Tehran: Ministry of Foreign Affairs Publishing Department [in Persian].
- Levandovsky, Andrei and Yulia Shchetinova (1997), **Russia in the 20th Century, Text Book for Grade 10-11**, Moscow. Available at: <https://obuchalka.org/2012042064671/rossiya-v-xx-veke-10-11-klass-levandovskii-a-a-schetinov-u-a-1997.html> (Accessed on: 01/05/2023) [In Russian].
- Matthee, Rudi and Elena Andreeva (2019), **Russians in Iran: Diplomacy and Power in the Qajar Era and Beyond**, London: I.B. Tauris & Co. Ltd.

- Matthews, Mervyn (1982), **Education in the Soviet Union, Policies and Institutions since Stalin**, London and New York: Routledge.
- Mills, Albert, Gabrielle Durepos and Elden Wiebe [Eds.] (2010), **Encyclopedia of Case Study Research, Vols I and II**. Thousand Oaks, CA: Sage. Available at: <https://bayanbox.ir/view/2229366504315040052/ENCYCLOPEDIA-OF-CASE-STUDY-RESEARCH-2.pdf> (Accessed on: 01/07/2023),
- Penkratova, Anna (1952), **History of the USSR Part 3 (1894-1951), Textbook for Grade 10**, Available at: <https://sovietime.ru/istoriya/istoriya-sssr-10-klass-1952-god-skachat-sovetskij-uchebnik> (Accessed on: 01/07/2023) [in Russian]
- Rashidi, Ahmad (2017), "Recognition of "Other" in the Civilizational Debates and the Foundations of Foreign Policy in Russia", **Central Eurasia Studies**, Vol. 10, No. 2, pp. 307-324. (doi:10.22059/jcep.2018.134120.449608). [In Persian].
- Rumelili, Bahar(2004), "Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation." **Review of International Studies**, Vol. 30, No. 1, pp. 27-47. Available at: <https://www.jstor.org/stable/20097897> (Accessed on: 01/07/2023).
- Slezkine, Yuri (1992), "From Savages to Citizens: The Cultural Revolution in the Soviet Far North, 1928-1938." **Slavic Review** Vol. 51, No. 1, pp. 52-76. (Doi: 10.2307/2500261).
- Shamsutdinova, Rimma, Elena Shuvalova and Albina Mamutdiniva (2017), **"History Teaching in the Soviet Schools of the 1920-1930s: (for Example Schools in the City of Kazan)"**, Revista San Gregori, No. 20, Special Edition, pp. 72-79., Available at: <https://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/article/view/517> (Accessed on: 01/07/2023).
- Valizadeh, Akbar, and Somayeh Kazemi (2022), "The Influence of Strategic Culture Components on Bilateral and Regional Relations between Iran and Russia", **Central Eurasia Studies**, Vol. 15, No. 1, pp. 387-410. (doi: 10.22059/jcep.2022.337629.450051) [In Persian].
- Zehfuss, Maja (2002), **Constructivism in International Relations, the Politics of Reality**, London, Cambridge University Pre